

TÜRKİYE

Türkiye organik tarımının
ve sektörünün durumu
hakkında rapor.

Gefördert durch

Bundesministerium
für Ernährung
und Landwirtschaft

BÖLN

Bundesprogramm Ökologischer Landbau
und andere Formen nachhaltiger
Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses des
Deutschen Bundestages

K nyye

Edit rler

Joachim Lenz,
Claudia Neumannn

EkoConnect e.V.
Sch tzensgasse 16
01067 Dresden
www.ekoconnect.org

Yazarlar

Elisabeth R egg, Atila Ertem

Redaksiyon

EkoConnect e.V.

 ngilizce'den  eviren

Alev  zsoy

D zenleme ve dizgi

whateverworks.biz

Gef rdert durch

Bundesministerium
f r Ern hrung
und Landwirtschaft

B LN

Bundesprogramm  kologischer Landbau
und andere Formen nachhaltiger
Landwirtschaft

aufgrund eines Beschlusses des
Deutschen Bundestages

Sorumluluk Reddi

Bu rapor, **28210E001** sayılı proje kapsamında Alman Gıda ve Tarım
Bakanlığı tarafından finanse edilmiştir.

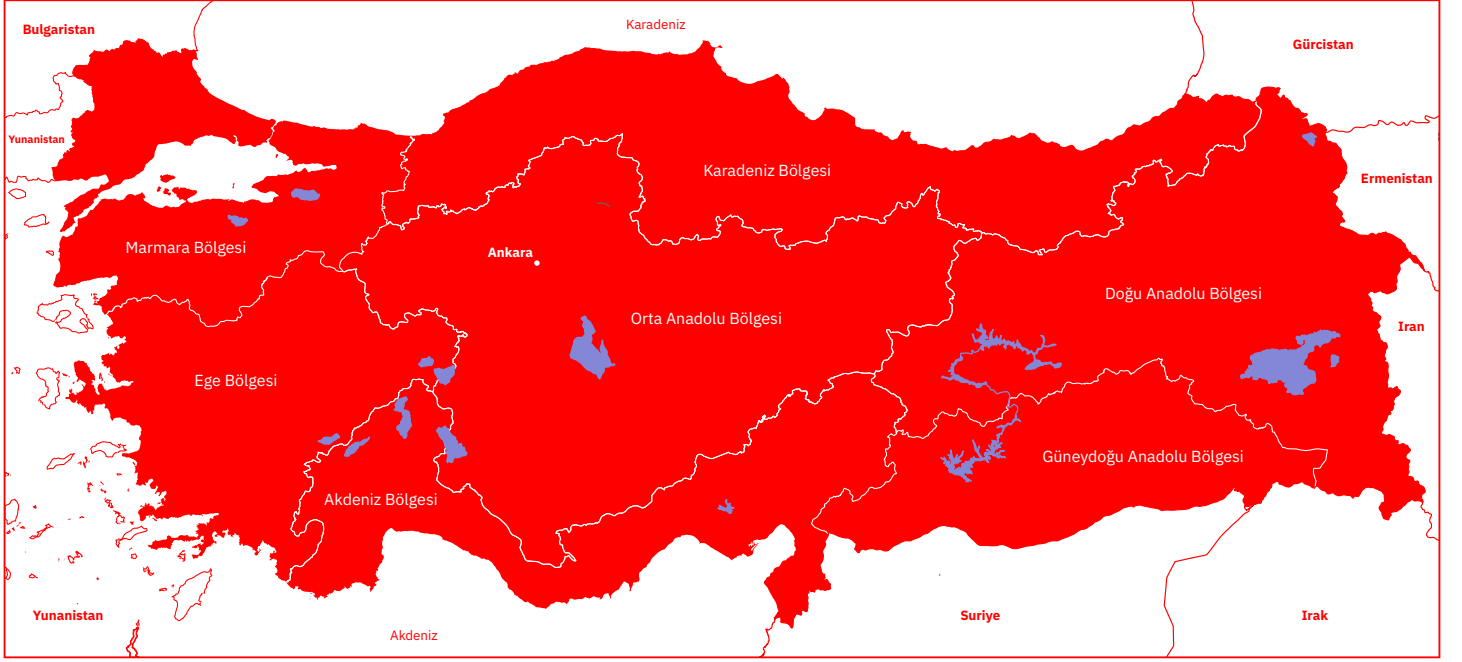
Bu rapor bilgimiz ve inancımız dahilinde hazırlanmıştır. Bununla birlikte,
sağlanan bilgi ve verilerin isabetliliđi, dođruluđu veya eksiksizliđi
konusunda herhangi bir garanti verilmemektedir

İçindekiler

A Rakamlarla Gerçekler	3
B Türkiye Organik Sektörü	5
Genel bilgiler	
Organik sektörünün gelişimi	
Ulusal mevzuat	
Devlet destekleri	
Kontrol kuruluşları	
Araştırma ve eğitim	
C Organik Bitkisel Üretim ve Hayvancılık	9
Sertifikalı işletmeciler ve sertifikalı alan	
Organik üretim	
Hayvancılık	
Sosyal destek projeleri	
D Organik Gıda Ürünlerinin İşlenmesi ve Ticareti	12
Organik değer zincirleri	
Gıda işleme	
Organik ürün ihracatı	
Organik ürün ithalatı	
E Türkiye Organik Piyasası	16
İç pazar büyüklüğü ve eğilim	
Satış noktaları	
Tedarik ve dağıtım	
F Zorluklar ve Genel Görünüm	19
G Şekiller ve Referanslar	21
H Kısaltmalar	22

Rakamlarla Gerçekler

Haritası

Şekil 1: Türkiye Haritası

Ülke İstatistikleri¹

785.350 km²

Yüzölçümü

83.6 Milyon²

Nüfus (2020*)

% 18

Tarımın istihdamdaki payı (2020)

31,5 yıl

nüfusun ortalama yaşı (2020*)

8.548 USD

Kişi başına düşen GSYH (2020)

% 12,3

Enflasyon oranı (2020)

Türk Lirası (TRY)

Para birimi

% 92.97²

Türk nüfusunun şehirlerde yaşayan kısmı (2019)

1 Almanya Ticaret ve Yatırım: Wirtschaftsdaten kompakt (Mayıs 2021); Statistica 2021

2 Kaynak: TÜİK

* Tahmini

Sertifikalı işletmeciler ve sertifikalı alan³

52.600

Sertifikalı üretici sayısı

382.665 ha

Toplam organik sertifikalı alan

114.845 ha

Organik tarıma dönüşüm sürecindeki tarım alanları

28.882 ha

Sertifikalı organik yabani toplama alanları

Pamuk⁴

24.288 t

Organik pamuk elyafı (ton)

% 9,7

Dünya organik pamuk üretimindeki payı

Hayvancılık⁵

1.091.423

Kanatlı sayısı

9.847

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan sayısı

182.991.927

Yumurta üretimi (adet)

21.800,61 ltr.

Süt üretimi (litre)

49,78 t

Kanatlı eti üretimi (ton)

706,20 t

Sığır eti üretimi (ton)

70.385

Arı kovanı sayısı

1.028,39 t

Bal üretimi (ton)

3 Organik veriler 2020, kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı / TÜİK

4 Organik veriler 2019, kaynak: Textile Exchange

5 Organik veriler 2020, kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı

Türkiye Organik Sektörü

Genel bilgiler

Türkiye, çok çeşitli organik ürünler için son derece uygun üretim koşullarına sahiptir:

- İklim koşulları çok çeşitli organik mahsuller üretmeye çok uygundur.
- İşgücü maliyetleri özellikle kırsal alanlarda nispeten düşüktür.
- Avrupa pazarına yakındır.
- Oldukça iyi bir altyapıya sahiptir: ülke çapında iyi gelişmiş bir yol ağı ve İzmir, Mersin ve Trabzon'da malların ihraç edilebildiği üç büyük liman bulunmak tadır.
- Ulusal organik mevzuatı 834/2007 sayılı Konsey Tüzüğü (EC) ile büyük ölçüde uyumludur.
- Hükümet organik tarıma genel olarak olumlu bir tutum içindedir ve organik tarım için bir sübvansiyon sağlanmaktadır.

Fındık, incir, kayısı ve kuru üzüm (Sultani), Türkiye'de yetiştirilen en önemli organik ihraç ürünleri olup, ağırlıklı olarak kurutulmuş gıda bileşeni olarak satılmaktadır. Ancak çilek, elma, kiraz ve nar gibi taze ve dondurulmuş (IQF) meyveler de giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Türkiye, gıda dışı sektörde ise güçlü tekstil endüstrisi ve önemli miktarda organik pamuk üretimi ile tanınmaktadır.

Sektörün karşısındaki zorluklar öncelikle üretimin genelde küçük ölçekli, çiftçilerin eğitim düzeyinin genelde düşük olması ve organik yayım hizmetlerine erişimin çok sınırlı kalmasıdır. Bu durum tarla ile raf arasında birçok ticaret adımı olan karmaşık tedarik zincirlerinin oluşmasına neden olmakta, bu da izlenebilirliği olumsuz etkilemektedir. Birçok çiftçinin tek bir ticari girişimde yer alması beraberinde organik uygulamalara uyulmaması ve üretim sırasında ürünlerde kontaminasyon olması riskini beraberinde getirmektedir.

Organik sektörünün gelişimi

Türkiye'de organik sektörün gelişmesinin en önemli sebebi ihracattır. 1980'lerde ilk yabancı şirketler Batı Avrupa pazarı için üretim yapmak üzere organik tarım girişimlerini başlatmış, hemen ardından uluslararası sertifikasyon kuruluşları Türkiye'de faaliyete başlamıştır. Organik üretimin giderek daha fazla önem kazanması üzerine 1994 yılında Türk Ulusal Organik Yönetmeliği çıkarılmış ve 2004 yılında Türkiye'nin ilk Organik Tarım Kanunu yürürlüğe girmiştir.

Buna paralel olarak, **Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO)**, **Buğday** ve **ORGÜDER** gibi, sivil toplumda organik tarımı aktif olarak teşvik eden, sektör açısından çok önemli kuruluşlar kurulmuştur. İzmir'de bulunan **EGE Üniversitesi, Ziraat Fakültesi organik** konulara daha fazla önem verilmesini sağlamış ve Türkiye'den yapılan tüm organik ürün ihracatına ilişkin sorumluluk **Ege İhracatçı Birliklerine (EİB)** verilmiştir.

Türkiye'nin üçüncü büyük şehri olan İzmir, başından beri Türkiye'deki organik sektörün ana merkezi haline gelmiştir. İzmir'in ana ihracat limanı olması ve ihracat şirketlerinin bu şehirde bulunmasından dolayı birçok organik kontrol kuruluşu da İzmir'e yerleşmiştir. Organik sanayi için elverişli bir ortamın oluşturulması fikri, 2005 yılında **EİB** ve **ETO** tarafından, AB tarafından finanse edilen bir proje kapsamındaki ilk kümelenme faaliyetleriyle ele alınmıştır. Bu ilk aşamadan sonra, ihracat şirketlerinin rekabet gücünü artırmak ve böylece organik ihracat hacimlerinde sürdürülebilir bir artış sağlamak amacıyla EİB'nin öncülüğünde 'İzmir Organik Kümelenmesi' oluşturulmuştur. Günümüzde İzmir Organik Küme faaliyetleri ETO tarafından koordine edilmektedir.

Türkiye'de Organik Sektör Gelişiminin Kilometre Taşları

Şekil 2: Türkiye'de organik sektörün gelişimi (1985 - 2015)

Ulusal mevzuat

Türkiye'de organik tarım konusunda bir kanun ve bir yönetmelik mevcuttur: 5262 Sayılı Organik Tarım Kanunu ve 27676 Sayılı Türk Organik Tarım Yönetmeliği:

— 03/12/2004 tarihli ve 5262 sayılı Organik Tarım Kanunu (L)

Organik Tarım Kanunu, organik tarım faaliyetleri alanında denetim ve belgelendirme hizmetleri ile Bakanlık denetim usul ve esaslarına ilişkin yetki, görev ve sorumlulukları tanımlamaktadır. İngilizce versiyonuna yukarıdaki bağlantıdan erişilebilir.

— 18/08/2010 tarihli ve 27676 sayılı Türk Organik Yönetmeliği (L)

834/2007 sayılı AB Tüzüğü ile büyük ölçüde uyumlu hale getirilen Türk Organik Tüzüğü, işleme,

paketlenme, etiketleme, depolama, nakliye, pazarlama, kontrol ve belgelendirmeye ilişkin uygulama kurallarını belirlemektedir. 2010'daki ilk yayınından bu yana tüm değişiklikleri içeren konsolide bir versiyona (Türkçe) yukarıdaki bağlantıdan erişilebilir.

Ulusal organik mevzuatın uygulanmasından sorumlu yetkili merci, Türkiye Cumhuriyeti Tarım ve Orman Bakanlığı (eski Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı) bünyesinde Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü'nün (BÜGEM) bir alt birimi olan İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı'dır.

Tarım ve Orman Bakanlığı, yerel ve uluslararası pazar için güvenli gıda ve yüksek kaliteli tarım ürünlerine erişim de dahil olmak üzere, Türkiye'deki tarımsal ve ekolojik kaynakların sürdürülebilir kullanımını teşvik etmekten sorumludur. Organik tarımla ilgili olarak, kontrol organlarının gözetimi de dahil olmak üzere Organik Tüzüğü'nün uygulanması için bir Yetkili Mercii belirlemek Tarım ve Orman Bakanlığı'nın sorumluluğundadır.

Türkiye'de satılan organik ürünlerin etiketinde ulusal organik logo bulunması şarttır. Logonun kullanımı onaylı bir Türk kontrol kuruluşu tarafından denetlenen ve sertifikalandırılan organik ürünlerle sınırlıdır. İthal edilen

Bilgi

Türkiye'deki önemli sektör kuruluşları

— Ege İhracatçı Birlikleri (EIB)

<https://www.eib.org.tr/en/>

— Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği (ETO)

www.eto.org.tr

— Bugday Ekolojik Yaşamı Destekleme Derneği

www.bugdayglobal.org

— EGE Üniversitesi, Ziraat Fakültesi

<http://agr.ege.edu.tr/>

— ORGÜDER (Organik Ürün Üreticileri ve Sanayicileri Derneği)

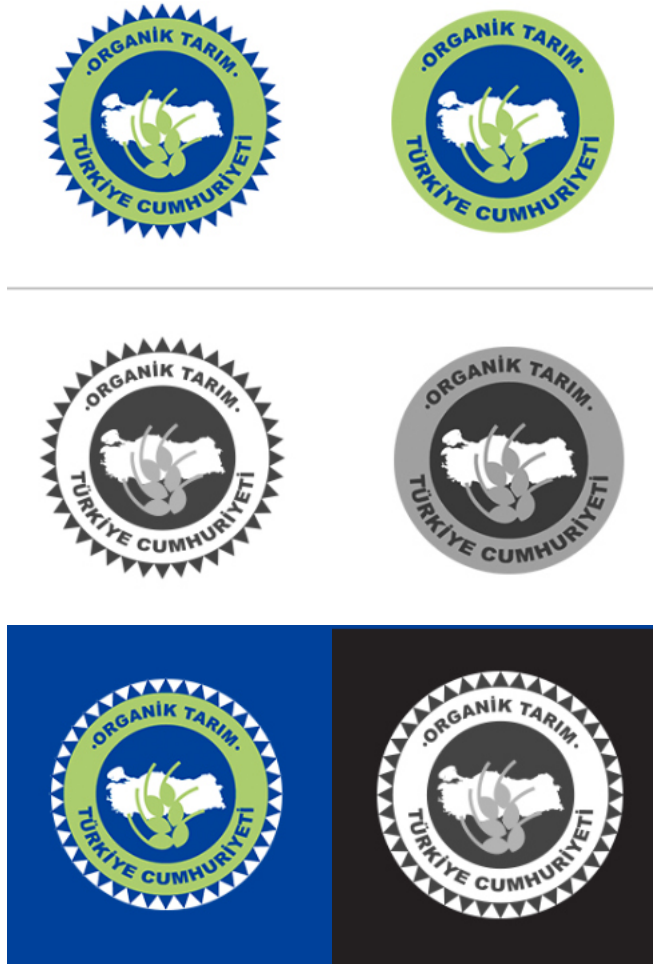
<http://www.orguder.org.tr/>

— TEMA Vakfı

<https://www.tema.org.tr/>

nihai ambalajlı ürünlerde Türk organik logosu kullanılamaz ancak ithal ürün yarı işlenmiş bir mamul ve nihai olarak Türkiye'de işlenirse ya da ambalajlanırsa Türk organik logosu kullanılabilir. Her durumda ürün etiketi, organik etiketleme dahil olmak üzere genel etiketleme kurallarına uygun olmalıdır. Nihai ambalajlı ithal ürünlerin çoğu, Türk mevzuatına göre gereken bilgileri içeren Türkçe bir etiketle etiketlenmektedir.

Organik sertifikalı ve 01.12.2004 tarihli 5262 sayılı Türk Organik Kanunu'na uygun ürünlerde ulusal organik logosu kullanılabilir. Logonun ve standardın sahibi, aynı zamanda kötüye kullanım durumunda yaptırım uygulamakla da yetkili olan Tarım ve Orman Bakanlığıdır. Logonun üç görsel versiyonu bulunmaktadır.

Şekil 3: Türkiye'nin organik logoları

Devlet destekleri

Organik Tarım Ulusal Eylem Planı 2013-2016, 2013 yılında bir paydaş istişaresiyle hazırlanmış ve beş ana alanı ele almıştır: organik tarımın geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, denetim ve sertifikasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi, veri toplama altyapısının

ve izlenebilirliğin iyileştirilmesi, eğitim ve yayım hizmetlerinin geliştirilmesi ve kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi. O tarihten bu yana organik tarım, Organik Tarım Kanunu ve Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından uygulanan teşvikler çerçevesinde desteklenmektedir.

Bitkisel üretim için "Organik Tarım Bilgi Sistemi" (OTBİS) ve "Çiftçi Kayıt Sistemi"ne (CKS) kayıtlı üreticilere organik tarım teşvikleri verilmektedir. Çiftçiler, organik canlı hayvan teşviklerinden faydalanabilmek için büyükbaş hayvanları için OTBİS ve TÜRKVET veri tabanı sistemine, küçükbaş hayvanları için Küpe ile Küçükbaş Hayvan Sorgulama Sistemine (KKSS) ve arıcılık için Arıcılık Kayıt Sistemine kayıt olmalıdırlar.

2021'de organik tarım için ödemeler, çoğu meyve ve sebze mahsulü için dekar* başına 100 TL**, endüstriyel ürünler (pamuk, ayçiçeği, zeytin) için 40 TL ve geniş tarla bitkileri (yani buğday) için 10 TL'dir; arıcılık kovan başına 10 TL ile desteklenmektedir. Çiftçiler bireysel olarak kaydedilmek yerine bir grup halinde örgütlenirlerse (ayrıca bkz. Bölüm D: organik değer zincirleri), hektar başına ödemeler sadece yarı yarıyadır.

Sertifikalı üretim materyali, biyolojik kontrol ve organik gübre alımı, toprak analizi, mazot, çevreye duyarlı alanlarda çalışma ve tarım danışmanlarından yararlanma konularında çiftçilere ek devlet desteği verilmektedir. Çiftçiler ve organik ürün veya girdi üreticileri de devlet bankası olan TC Ziraat Bankası aracılığıyla düşük faizli kredilerden yararlanabilmektedir. Kalıntı bulunmazsa ihracatçıların analiz maliyetinin %50'si sübvans edilmektedir.

Buna rağmen, organik sektörünün paydaşları, Türkiye'deki politika ortamının organik çiftçileri etkin bir şekilde desteklemediği görüşündedir. Hükümet tarafından sağlanan sübvansiyonlar ve mali destek tatmin edici değildir ve ek geçiş maliyetlerini ve sürekli artan denetim ve belgelendirme maliyetlerini telafi etmek için çok az teşvik sunmaktadır.

Bu durum, organik yetiştiricilerin ve organik sertifikalı tarım alanlarının 2020 yılında 2019 yılına göre çarpıcı bir şekilde neredeyse yüzde 30'luk azalmasının nedenlerinden biri olabilir. Uzmanlar bu durumun daha ziyade devletin verdiği hibelerin azalmasından kaynaklandığı görüşündedir. Türkiye'nin doğu kesimlerindeki bir çok üretici organik çiftçiliği sadece bu ödemeler nedeniyle yapmaktaydı ve ürünlerini gerçekte organik olarak pazarlamıyorlardı. Devlet katkı payının azalması ile sistem karlılığını yitirmişti.

* 10 dekar = 1 hektar

** döviz kuru: 1 TL = 0,1 € (Ağustos 2021)

Kontrol kuruluşları

Türkiye'de organik kontrol ve sertifikasyon süreci, Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde Bitkisel Üretim Genel Müdürlüğü'nün bir alt birimi olan İyi Tarım Uygulamaları ve Organik Tarım Daire Başkanlığı tarafından onaylanan ve denetlenen özel kontrol kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kontrol kuruluşlarının Türkiye'de faaliyet gösterebilmeleri için Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından onaylanmış ve TÜRKA tarafından akredite edilmiş olmaları gerekmektedir. Halihazırda, 2021'de Türkiye'de 41 farklı organik kontrol kuruluşu yetkilendirilmiştir ve bunlardan bazıları 1235/2008 Sayılı Tüzüğe (EC) göre AB eşdeğeri kontrol kuruluşları olarak da listelenmiştir. Türk kontrol kuruluşlarının güncel rehberi Bakanlık tarafından yayınlanmaktadır (↗).

Şekil 4: Bir meyve işleme fabrikasında organik denetim
(kaynak: E.Rüegg)

Araştırma ve eğitim

Tarım ve Orman Bakanlığının Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü (**TAGEM**), ülke genelinde bulunan 47 ulusal araştırma enstitüsünde organik tarım araştırmalarını desteklemektedir. Her yıl tüm paydaşlara açık bir organik araştırma grubu toplantısı düzenlenmektedir. Bu enstitülerin birçoğunda, çeşitli organik ürünler üzerinde ve belirli zararlı ve hastalıkların biyolojik kontrolü için araştırmalar yapılmaktadır. TAGEM ve bağlı kuruluşları düzenli olarak Avrupa araştırma programlarına katılmaktadır.

Devlet danışmanlık hizmetleri her il müdürlüğünün organik birimlerinden verilmektedir.

Özel danışmanlık şirketleri ülkenin her yerinde bulunmaktadır. Bazı üniversiteler (Ege, Erzurum Atatürk, Ankara, Çukurova, 19 Mayıs, Uludağ) araştırma ve eğitim programlarına organik araştırmaları dahil etmişlerdir.

Bilgi

Tarım ve Orman Bakanlığı

<https://www.tarimorman.gov.tr/>

Akreditasyon hakkındaki bilgiler

<https://www.turkak.org.tr/en/>

TAGEM

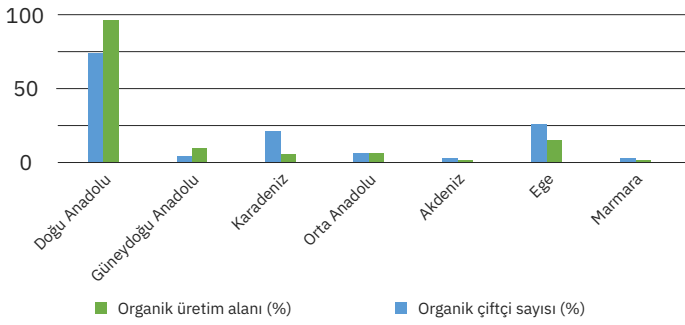
www.tagem.gov.tr

Organik Bitkisel Üretim ve Hayvancılık

Organik bitkisel üretim

Avrupa'ya komşu büyük bir ülke olan Türkiye, farklı iklim koşullarından ve nispeten düşük işgücü maliyetlerinden yararlanmaktadır, bu nedenle özellikle kuru kayısı ve incir, çekirdeksiz kuru üzüm ve fındık gibi farklı emek yoğun organik ürünlerde rekabet gücü yüksektir. Bu mahsullerin üretimi daha ziyade bölgeye özgüdür.

Başlıca organik ürünlerin üretim alanı (%)

Şekil 5: Başlıca organik ürünlerin üretim alanları (2016)

Kayısı

Türkiye, dünyada güneşte kurutulmuş kayısıların en büyük üreticisi ve ihracatçısı konumundadır. Ege İhracatçılar Birliğinin (EİB) verilerine göre 2020/2021 döneminde Türkiye'den 87.120 ton kuru kayısı ihraç edilmiştir. Türk kuru kayısı benzersiz tadı ve şekliyle dünya pazarlarının aranan ürünlerinden biridir. Kayısı, Türkiye'nin doğusunda Malatya'nın yüksek yaylalarında yetiştirilir. Kışların soğuk, bahar aylarının yağışlı, yaz aylarının ise kuru ve sıcak geçtiği, karasal iklimin hüküm sürdüğü bu yörede tatminkar bir verim elde edebilmek için sulama yapılması büyük önem taşır. Kayısı üretimi için önemli miktarda işgücü gereklidir. Meyveler Temmuz ayında mekanik destek olmadan hasat edilir, açık havada kurutma ise yetiştiriciler tarafından yapılır ve her bir kayısı çekirdeği, meyve parçalanmadan elle çıkarılır. Nihai işleme ve ambalajlama ise özel fabrikalarda yapılır.

Organik kayısıların kurutma sürecinde, kükürt dioksit (SO₂) kullanılması yasaktır. Konvansiyonel ürünlerde standart olarak kullanılan bu madde kayısıların parlak turuncu renk almasına sebep olur. Bu nedenle organik kayısıların rengi çok daha koyu olsa da kükürtlü kayılardan çok daha tatlıdır. Konvansiyonel kayılarda standart bir yöntem olan fumigasyonun organik kayılarda kullanılmasına izin verilmemesi sebebiyle böceklerden kaynaklanabilecek kontaminasyonu önlemek için organik kayısıların şoklamaya tabi tutulması gereklidir.

İncir

Türk kuru incirleri, güneşte kurutmaya uygun, tatlı bir incir olan Sarı Lop çeşididir. Türkiye'nin dünya kuru incir üretimindeki payı %60 civarında olup, yıllık üretim hacmi 70.000 tondur ve bunun yaklaşık %10'u organik sertifikalıdır.

Türkiye'de incir üretimi çok eski bir geleneğe sahiptir. İncir, MÖ 3000'den beri bu bölgede tüketilmektedir. Bugün ihracata yönelik kuru incirlerin çoğu, ılıman kışların (incirin hafif donlara dayanabilir) ve sıcak ve kuru yazların hüküm sürdüğü İzmir ve Aydın bölgesindeki Ege kıyılarında üretilmektedir. Yaz aylarındaki yüksek sıcaklıklar, yani 30°C'nin üzerindeki sıcaklıklar, Ağustos ve Eylül aylarında meyvenin olgunlaşmasını ve güneşte kurutulmasını kolaylaştırmaktadır.

Fındık

Fındığın anavatanı, yıl boyunca yeterli yağış alan özel iklimi ile Karadeniz kıyılarıdır. Türkiye açık ara farkla dünyanın en büyük fındık üreticisi ve ihracatçısıdır. Karadeniz bölgesinde yaklaşık 430.000 hektarlık alanda fındık tarımı yapılmaktadır. Yaklaşık yarım milyon yetiştirici bulunmakta ve hasat sırasında çok sayıda mevsimlik işçi kullanılmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'de

yaklaşık 4 milyon insan fındık üretimi, pazarlaması ve işlenmesinden gelir elde etmektedir.

Uzmanların tahminlerine göre, organik fındık üretimi, toplam üretimin %10'undan daha az, nispeten küçük bir paya sahip olmakla birlikte, ihracat da dikkate alındığında yılda 75-85 milyon \$'lık bir ciro üretmektedir.

Kurum Üzüm (Sultani)

Türkiye yılda yaklaşık 300.000 ton üzüm hasadıyla, dünyanın en büyük kuru üzüm üreticisidir. Organik kuru üzüm ihracatı yılda yaklaşık 10.000 ton civarındadır. Türk kuru üzümleri Vitis Vinifera L. çeşidi çekirdeksiz üzümlerin kurutulmasıyla elde edilmektedir. Büyük, sarımsı yeşil renkli üzümler kurutulduğunda çok lezzetli ve yumuşak olmaktadır. Ege Bölgesi, üzüm yetiştiriciliği ve geleneksel güneşte kurutma işlemine en uygun iklim koşullarına sahiptir.

Şekil 7: Açık havada tipik bir ürün kurutma alanı (kaynak: E.Ruegg)

Pamuk

Türkiye, pamuk üretim kapasitesi ve mükemmel tekstil ve hazır giyim üretim altyapısı ile dünya tekstil ve konfeksiyon sektörü için oldukça önemlidir. Organik pamuk üretiminin önemi ise gittikçe artmaktadır: Textile Exchange verileri, Türkiye'nin 2019 yılında dünya üretiminden yaklaşık %10'luk bir pay alarak organik pamuk üretiminde dünya dördüncüsü olduğunu göstermektedir.⁶ Türkiye genelinde Ege Bölgesi ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi başlıca üretim alanlarıdır. Türkiye, dünya pazarında istikrarlı bir şekilde artan organik pamuk talebinden yararlanmaktadır. Son yıllarda çok sayıda yeni üreticinin organik pamuk üretimine başlamasıyla organik pamukta önemli bir artış kaydedilmiştir. Ancak, çiftçiler organik pamuk konusunda yeterli teknik ve mali bilgiye sahip değildir, ayrıca eğitimlerini teşvik edecek şekilde organize de değillerdir. Zararlı yönetimi, organik gübre girdilerine erişim ve yeterli rotasyon çiftçiler için temel zorluklardır. Organik pamuk Türkiye'de elle toplandığı için işçilik çok önemlidir. COVID-19, bu işten geçimini sağlayan toplulukları etkilemiştir.

Buna ek olarak, Türkiye'nin en büyük organik pamuk üreticilerinden biri olmasına rağmen, tarım uzmanları, çiftçiler, tedarikçiler, üreticiler vb. organik pamuk sektörü topluluk üyelerini bir araya getiren ve organik pamuk hakkında yeterli bilgi veren resmi veya profesyonel bir kurum bulunmamaktadır.

Şekil 6: Sultani cinsi üzümlerin yetiştirildiği alanları gösteren harita

Kurutma süreci, üzümlerin su, potasyum karbonat ve zeytinyağından oluşan bir çözeltiye daldırılmasıyla başlar. Bu işlem kurutma sürecini hızlandırır ve üzümlerin altınimsı bir renk almasını sağlar. Üzümler bu çözeltiye daldırıldıktan sonra açık havada beton zeminlerin ve naylon örtülerin üzerine serilir ve 10 gün içinde kurur. Çözeltiye daldırılmayan üzümlerin güneşte yaklaşık 20 gün kuruması gerekir, bu da renklerinin daha koyu olmasına neden olur. Kurutulan üzümler yabancı maddeleri ve üzüm saplarını ayırmak için elenir ve sonra da işleme tesislerine gitmek üzere plastik kasalara konur.

Kurutulan üzümler özel işleme tesislerinde boylanır, saplarından ayrılır, lazerle ayıklanır, içme suyunda yıkanır, hava ile kurutulur ve yağlanır. Son boylamadan sonra kuru üzümler ihracata hazır halde kontrollü koşulları bulunan depolarda saklanır.

6 Organik Pamuk Piyasası Raporu 2021, Textile Exchange June 2021

Hayvancılık

Türkiye'nin uygun yerel hayvan yetiştirme koşulları, geniş çayır ve mera alanları ve yem bitkileri üretimindeki büyük potansiyeli, Türkiye'de organik hayvansal üretim için büyük bir fırsat sunmaktadır. Organik bitkisel üretime 1980'li yıllarda başlanırken, hayvansal üretime yönelik çalışmalar ancak 2003 yılından sonra başlamış ve aynı yıl Gümüşhane ilinin Kelkit ilçesinde organik hayvansal üretimde ilk ciddi özel sektör yatırımı yapılmıştır.

2013 yılına kadar hızlı bir artış olmasına rağmen, 2014 yılında arıcılık hariç tüm hayvan türlerinde ve dolayısıyla et ve süt üretiminde de çok önemli bir düşüş yaşanmıştır.

Aynı zamanda, organik yumurta üretimi hızla artmıştır, bu nedenle bugün organik üretimden elde edilen yumurtalar her süpermarkette sunulmakta ve yumurta iç pazardaki en önemli organik ürün haline gelmektedir.

Şekil 8: Tekelioğlu köyü çiftçileri tarlalarının etrafına sponsorlu ağaç dikiyor (kaynak: E.Rüegg)

Sosyal destek

Türkiye'deki kırsal alanlar birçok sorunla karşı karşıyadır; yetersiz eğitim, çiftçi örgütlerinin eksikliği ve iklim değişikliği ile mücadele bunlardan sadece birkaçıdır. Organik tarım sadece bir üretim yöntemi olmamalı, aynı zamanda çiftçiler için de fayda sunmalı ve genel olarak yaşam koşullarının iyileştirilmesini sağlamalıdır. Yerli ve yabancı ticaret şirketleri, sürdürülebilir alım uygulamaları konusunda giderek daha dikkatli davranmakta ve aşağıdakiler gibi faaliyetlerle ilgili sosyal girişimleri desteklemekte veya başlatmaktadır:

- Daha iyi yetiştirme ve hasat teknikleri konusunda çiftçilere eğitim verilmesi.
- Gübreleme ve zararlı ve hastalık yönetimi girdileri gibi konularda sürekli danışmanlık desteği sağlanması.
- Köylerin sosyoekonomik yapısını iyileştirmek için gerekli faaliyetlerin yapılması, bu kapsamda okuldaki çocukların ihtiyaç ve gereksinimlerinin karşılanması, işçilerin kullandığı binaların iyileştirilmesi, su krizi sırasında su depolarının sağlanması vb.
- Ağaç dikme gibi çevresel etkisi olan faaliyetlerin başlatılması.
- Girdilerin, teknik ekipmanların ve diğer çiftçilik ihtiyaçlarının sağlanması.

Alman Rapunzel şirketi, kontaminasyon risklerini önlemek için komşu çiftçileri organik tarıma geçmeye ikna etme fikriyle Türkiye'deki ilk organik köy projesini başlatmıştır. Bu girişim, tarımla uğraşanların sosyal açıdan iyileşmesi üzerinde odaklanan başarılı bir proje olmuştur. Bugün Tekelioğlu köyündeki üzüm yetiştiricilerinin çoğunluğu organik sertifikalıdır. Yaklaşık 100 çiftçi ailesi, diğer ürünlerin yanı sıra 500 hektardan fazla bir alanda Rapunzel için organik üzüm yetiştirmektedir (↵).

Türk firması Işık Tarım, “bütünü iyileştirmeyi ve geliştirmeyi” ya da en azından bu amaca yardımcı olmayı hedefleyen “Mutlu Köy” projelerinin öncüsüdür. Bugün, 150'den fazla köyde (↵) organik olarak 11.000 hektardan fazla tarlayı işleyen yaklaşık 3.000 kayıtlı çiftçi bulunmaktadır.

Organik Gıda Ürünlerinin İşlenmesi ve Ticareti

Organik değer zincirleri

İhracat amacıyla organik işinin geliştirilmesinde elde edilen başarı, Türkiye'de değer zincirlerinin kurumsal oluşumuyla yakından ilgilidir. Araziler çok parçalı ve küçük olduğundan, ihraç edilebilecek hacimlere ulaşmak için üreticilerin bir araya getirilmesine ihtiyaç vardır. Aşağıdaki şekilde gösterildiği gibi, çoğunlukla aracı olarak hareket eden kooperatifler veya yerel tüccarlar bu rolü yerine getirmektedir.

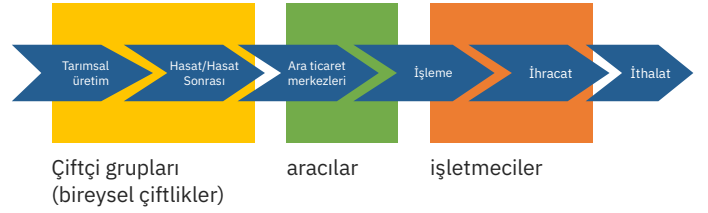
Türkiye'de çiftlik işletmeleri küçük olduğundan, ticari işletmeler genellikle gayri resmi şekilde bir araya gelen düzinelerce yetiştiriciden ibarettir ve baştaki çiftçiler de satın alma şirketleri için irtibat kişisi olarak hareket etmektedir. Uluslararası bir ticaret şirketi açısından, tarımsal üretim sırasında ve hasat sonrasında gerekli işleri yapan, güvenilir bir yerel/ulusal ortağa sahip olmak esastır. Böyle bir firma genellikle hem birincil üretim hem de ilgili işleme ve ticaret altyapısı için organik sertifikalara sahiptir. Başka bir deyişle, kendi depolama ve işleme tesislerine sahip olmanın yanı sıra, ilişkili yetiştiriciler (bireysel veya çiftçi grupları) ile yaptığı sözlü veya yazılı anlaşmalara dayanarak birincil üretimi aktif olarak koordine etmekte ve izlemektedir. Bunu yaparak, satın alan şirketlere birincil üretimin iyi kalitede olmasını sağlarken, çiftçilerin sentetik pestisitler veya mineral gübreler gibi izin verilmeyen girdileri kullanma riskini en aza indirmektedir. Her halükarda, Türk Organik Kanunu, her çiftçinin akredite bir kontrol kuruluşu tarafından yılda en az bir kez kontrol edilmesini şart koşmaktadır; AB'nin birçok ülke için izin verdiği grup sertifikasyonuna Türkiye'de izin verilmemektedir.

Gıda işleme

Türkiye, 40.000'den fazla gıda işleme işletmesi ile yerli nüfusu besleyen ve dış pazarlara ihracat yapan modern ve gelişmiş bir gıda işleme endüstrisine sahiptir. Ancak, bu sektör organik ürünleri çok az miktarda işlemektedir. Bunun nedeni, organik tarım sektörünün hala açıkça ihracata yönelik olmasıdır. Bu nedenle, ihraç edilen

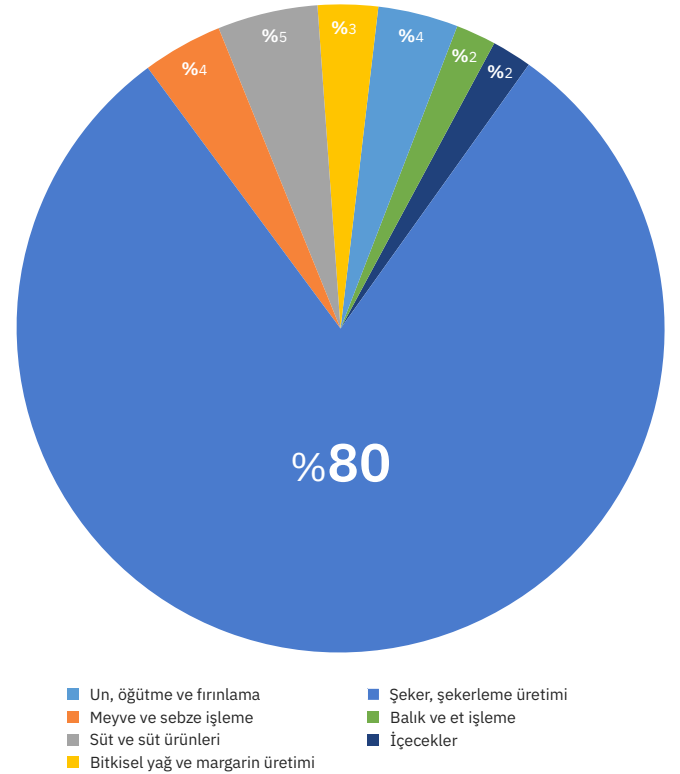
hammaddelerin çoğu yalnızca birincil işleme tabi tutulmaktadır (kurutma, dondurma). Aynı zamanda Türk gıda işleme sektörü daha çok tek taraflıdır. Aşağıdaki grafik sektörün dağılımını göstermektedir.

Türkiye'de tipik bir organik değer zincirinin modeli

Şekil 9: Türkiye'deki organik değer zincirlerinin genel modeli

Türkiye'deki gıda işleme sanayi

Şekil 10: Türk gıda işleme sanayinin yan sanayi (Kaynak: ITE Food&Drink, <http://www.food-exhibitions.com/Market-Insights/Turkey-and-Eurasia/Examining-the-Turkish-food-processing-industry>, 31.07.2021 tarihinde alınmıştır)

Türkiye, köklü bir gıda üretim sektörüne sahip olmasına rağmen, üretim çabalarını destekleme konusunda gıda bileşenlerinin ithalatına bağımlıdır. Türk Lirası'nın sürekli değer kaybetmesi bu tür ithalatı ortalamadan daha pahalı hale getirmekte ve organik ürünler için hala nispeten küçük olan pazar, bu nedenle işlenmiş ürünlerin imalatı için çok az teşvik sağlamaktadır.

Diğer bir sorun ise ülkenin kendi üretimini güçlendirmek için şeker ithalatına izin verilmemesidir. Ne yazık ki bu düzenleme ülkenin kendisinde organik üretim olmamasına rağmen organik şeker için de geçerlidir. Bu da kurabiye veya çikolata gibi klasik şekerleme ürünlerinin üretilmemesine yol açmaktadır.

Yurtiçinde, Türkiye'nin gıda endüstrileri güçlüdür ve ayrıca ülkenin her yerindeki organik mağazalarda ve perakende pazarlarda bulunabilen geniş bir organik ürün çeşitliliğinin gösterdiği gibi organik ürünler için potansiyele sahiptir. Ancak en önemlisi, Türkiye'deki uluslararası markaların pazar payı alması ve organik işlenmiş ürünler ihraç etmeye başlaması için hala çok alan bulunmaktadır.

Organik ürün ihracatı

Türkiye'de organik üretim her zaman ihracata yönelik olmuştur, bu nedenle dış talepler bu ürünlerin yelpazesini şekillendirmektedir. 1990'lı yılların başında Türkiye'nin başlıca tarımsal ihracat ürünleri (kuru üzüm, fındık, kayısı ve incir) organik ihracatının önemli bir bölümünü oluştururken, o tarihten bu yana ürün yelpazesi genişlemiştir. Günümüzde Türkiye'nin organik ihracatı sadece kuru meyveleri değil, aynı zamanda yaş ve işlenmiş meyve ve sebzeler, baharatlar, tahıllar, sanayi bitkileri, yağlı tohumlar ve pamuğu da içermektedir. ABD, değer açısından Türk organik ürünlerinin önde gelen ithalatçısı olup, geri kalanını Almanya, Fransa, Hollanda, İsviçre ve diğer Avrupa ülkeleri almaktadır. 2020 yılında Türkiye, toplam organik tarım-gıda ithalat hacmindeki %6'lık payla AB'ye en çok ihracat yapan 6. ülke olmuştur.⁷

Buğday ve yağlı tohum (soya fasulyesi ve ay çekirdeği) ihracatı ise özel bir durum arz etmektedir: Türkiye'de bu ürünler organik olarak yetiştirilmemekte (ihracata yönelik olmayan küçük bir üretim vardır) ancak Romanya, Kazakistan, Ukrayna ve Rusya gibi Doğu Avrupa ülkelerinden gelmektedir. Bu mallar, Türk ticaret şirketleri tarafından Türkiyedeki serbest bölgelere gümrüksüz olarak ithal edilmekte ve daha sonra ABD ve AB ülkelerine yeniden ihraç edilmektedir. 2018 Haziran ayınca Cornucopia Enstitüsü ABD Tarım

Bakanlığının Ulusal organik Programının (USDA-NOP) şüpheli organik tahıl ithalatlarını engellemede sistemsel sorunlardan sonra az sayıda multimilyar dolarlık tarım işletmelerinin ABD organik tahıl sektörüne nasıl hakim olduğuna dair kapsamlı bir rapor yayınlamıştır. Cornucopia'nın raporu, ABD'nin, Türk şirketleri tarafından tedarik edilen sahte organik mısır, soya fasulyesi ve diğer ürünlerin ithalatı konusunda bir çöplük haline geldiğini ortaya koymaktadır.⁸ Bu durum, Türkiye'de organik muayene ve belgelendirme sisteminin bütünlüğü konusunda geçmişte birçok spekülasyona yol açmıştır ve bu, AB'ye yapılan bu tür ihracatın 2020'de önemli ölçüde azalmasının nedenlerinden biri olabilir. Birleşik Devletler

AB'nin Türkiye'den ürün kategorisine göre organik ithalat hacimleri (2019/2020/bin ton)

	2019 ithalat	2020 ithalat	Değişim (%)	2020 Pay (%)
Sebze	24,9	34,1	37,2	21,9
Meyve (narenciye ve tropikal meyve hariç)	29,0	32,7	12,9	21,0
Buğday	24,2	27,5	13,3	17,6
Meyve suları	21,4	18,9	-11,8	12,1
Soya fasulyesi dışındaki yağlı tohumlar	37,8	15,9	-58,0	10,2
Tropikal meyveler, kuruyemişler ve baharatlar	11,4	13,1	14,3	8,4
Sebze, meyve veya kuruyemiş preparatları	4,9	6,3	28,3	4,1
Bebek maması ve diğer preparatlar	3,0	4,3	43,0	2,7
Tahıllar (buğday ve pirinç hariç)	12,1	0,6	-94,9	0,4
Toplam	173,0	155,7	-10,00	100,0

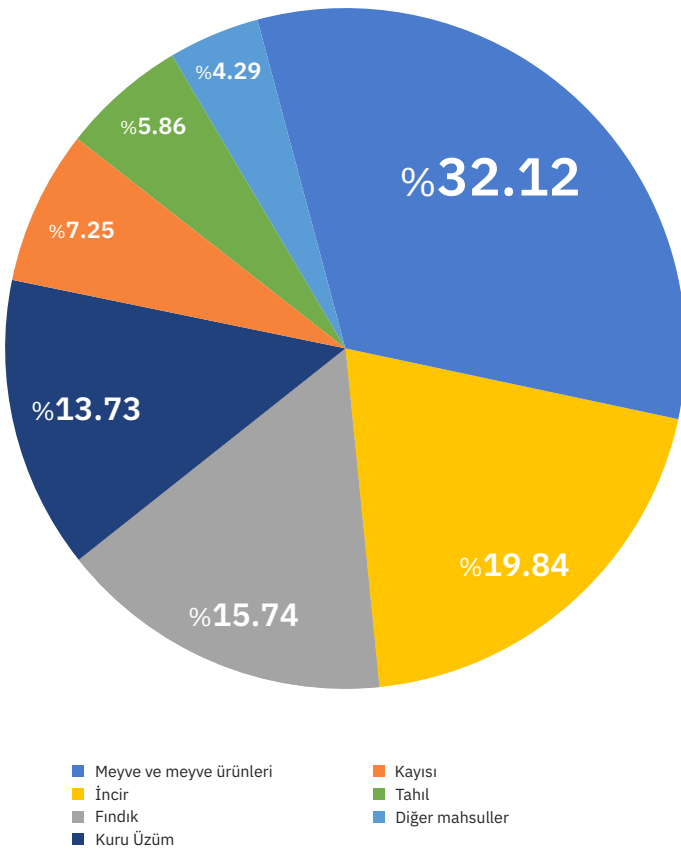
Şekil 11: Tablo Organik İthalat Hacimleri (kaynak: Traces)

7 EU Agricultural Market Briefs No 18 | Haziran 2021: EU imports of organic agri-food products. Key developments in 2020
8 <https://www.cornucopia.org/2018/06/looking-at-fraud-industry-watchdog-releases-comprehensive-report-documenting-suspicious-organic-grain-imports/> (31.07.2021 tarihinde alınmıştır)

AB'nin soya fasulyesi dışındaki yağlı tohumların ihracatçı ülkelere göre organik ithalat hacimleri (2019/2020 bin ton)

	2019 ithalat	2020 ithalat	Değişim (%)	2020 Pay (%)
Çin	18,9	19,6	4,1	14,3
Ukrayna	29,1	19,3	-33,7	14,1
Türkiye	37,8	15,9	-58,0	11,6
Kazakistan	12,5	15,1	21,6	11,0
Hindistan	13,1	14,1	7,8	10,3
Rusya Federasyonu	3,7	13,2	259,8	9,6
Mısır	4,6	9,3	99,8	6,8
Moldova	15,7	8,5	-45,7	6,2
Toplam	156,3	137,1	-12,3	100,0

Şekil 12: Tablo Organik İthalat Hacimleri (kaynak: Traces)

Şekil 13: 2019 yılında Türkiye'den ihraç edilen başlıca organik ürünler (kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı)

ve AB endişe duyulan ülkeler için halen uygulanmakta olan ilave kontrol tedbirleri almıştır.⁹ Bu yeniden ihracat prosedürü yasal olsa da her ithalatçı zorunlu denetim sertifikalarına ek olarak tedarik zincirinin şeffaflığından emin olmalı ve ürünlerin menşesine dair kanıt talep etmelidir.

Maalesef Türkiye'de sağlıklı bir veri toplama sistemi bulunmamaktadır ve resmi ihracat istatistikleri de genellikle gerçek değerlerin altındadır. Aşağıdaki tablo başlıca organik ihracat ürünleri hakkında bir fikir vermektedir. Klasik ihracat ürünleri (kuru incir, fındık, kuru üzüm ve kuru kayısı) organik üretilen gıdaların toplam ihracat hacminin %50'sinden fazlasını oluştururken, meyve ve meyve ürünleri de (IQF, taze meyve, konsantre, meyve suyu ve diğer kuru meyveler) %32'lik bir paya sahiptir.

Organik ürün ithalatı

Türkiye'ye ithal edilen organik ürünler, yetkili bir Türk kontrol kuruluşu tarafından tekrar incelenmeli ve sertifikalandırılmalıdır. Bunun için ithalatçı firmanın yetkili bir kontrol kuruluşu tarafından sertifikalandırılması ve ithal edilen partinin miktarı, menşei ve türü gibi gerekli bilgi ve belgelerin yanı sıra denetim raporunu ve diğer gerekli sertifikalandırma belgelerini temin etmesi gerekmektedir (bkz. Türk Organik Yönetmeliğinin 32. Maddesi). Kontrol kuruluşu bunlara dayanarak ithal edilen ürünün Türk Kanununa göre organik olarak sertifikalandırılması için tüm gereklilikleri karşılayıp karşılamadığını belirlemek amacıyla bir denetim yapacaktır. Sertifika verildikten sonra, ürün resmi olarak ithal edilebilir ve organik olarak pazarlanabilir.

Kanunlar ayrıca organik ürünler için etiketleme şartlarını da belirlemektedir. Ürün Türkiye'de üretilip yurt içinde pazarlanıyorsa, üzerinde Türk organik logosu bulunmalıdır. İthal ürünlerde ise Türk organik logosu kullanılamaz, ancak bu ürünlerde organik etiketleme dahil, genel etiketleme kurallarına uygun Türkçe etiketi olması gerekir.

9 <https://ioas.org/latest-news/eu-release-new-guidelines-on-additional-control-on-organic-products-re-ukraine-kazakhstan-moldova-turkey-russian-federation-and-china/> (31.07.2021 tarihinde alınmıştır)

Organik ürün ihraç eden bazı Türk firmaları¹⁰

Birlik

- Otlar ve tohumlar

<http://birlikas.com/birlik-home>

Durak Fındık

- Fındık

<http://www.durakfindik.com.tr/en/index.html>

Göknur

- Meyve ve sebze konsantresi

<https://www.goknur.com.tr/eng/kurumsal-1-about-us.html>

Işık Tarım

- Kuru meyve ve kuruyemiş, dondurulmuş gıdalar (IQF)

<http://www.isiktirim.com/>

Morgenland / EgeSun

- Kuru meyve ve kuruyemiş

<https://www.morgenland.bio/morgenland-unternehmen/?lang=en>

Rapunzel Organik

- Kuru meyve ve kuruyemiş

<https://www.rapunzel.com.tr/>

Orvital

- Dondurulmuş tavuk eti, yumurta

<https://www.orvital.com.tr/en>

Sentas

- Kuru incir ve kayısı

<https://www.sentas.com.tr/en>

Tiryaki

- Yağlı tohumlar
- Bakliyat
- Kuruyemiş

<http://www.tiryaki.com.tr/our-business/organic-farming/>

Nimeks Organik

- Kuru meyve ve kuruyemiş
- Dondurulmuş gıdalar (IQF)
- Püre ve konsantreler

<http://nimeks.com/>

¹⁰ Daha fazla ihracat şirketi için bkz.: <https://www.europages.co.uk/companies/Turkey/organic%20food.html>

Türkiye Organik Piyasası

İç pazarın büyüklüğü ve eğilim

Türkiye'nin son yıllarda karşı karşıya olduğu siyasi ve ekonomik zorluklara rağmen, gıda perakende sektörü, yüzde 75 kentleşme oranına sahip genç, dinamik bir nüfus ve büyüyen bir orta sınıf nedeniyle büyümektedir. İndirimli market zincirleri son beş yıldır özel markalı ürünleriyle karşımıza çıkmaktadır. COVID19 nedeniyle 2020'de bakkal e-ticaretinde büyük bir artış olduysa da yerel organik pazarın gerçek boyutuna dair herhangi bir rakam bulunmamaktadır. Türkiye'de en çok satılan organik ürün yumurtadır.

Türk perakende sektörü (2019)

Modern Bakkaliye Ürünleri Perakendecileri	36.436
Bakkallar	1.330
İndirim marketleri	13.166
Benzin istasyonu / Ön avlu perakendecileri	584
Hipermarketler	941
Süpermarketler	20.415
Traditional Grocery Retailers	32.523
Bakkaliye Ürünleri Perakendecileri Toplam	68.959

Şekil 14: Kanallara Göre Gıda Perakendecileri (2019/Satış milyon USD)
Kaynak: USDA Dış Tarım Servisi, Ocak 2021)

Pazar payına göre ilk 10 Perakendeci (2019)

1	Bim	6	M-Jet (Migros Brand)
2	A 101	7	Ekomini
3	Migros	8	Hakmar
4	Şok	9	Sec
5	CarrefourSA	10	Onur

Şekil 15: Kanallara Göre Gıda Perakendecileri (2019/Satış milyon USD)
Kaynak: USDA Dış Tarım Servisi, Ocak 2021)

Satış noktaları

İhracata yönelik olmasına rağmen, Türkiye'de organik ürünler için iç pazar da istikrarlı bir şekilde genişlemekte ve ülke genelinde satış noktaları bulunabilmektedir.

Organik pazarlar

Türkiye, ülke genelindeki kasaba ve köylerde geleneksel olarak haftalık olarak düzenlenen renkli meyve ve sebze pazarlarıyla ünlüdür. Benzer pazarlar, çeşitli şehirlerde özel sektör kuruluşları ve belediyeler tarafından sadece organik satıcılar için kurulmuştur. Buğday'ın 2006 yılında İstanbul'un Şişli semtinde kurulan '%100 Ekolojik Pazar'ı bunların ilki, en büyüğü ve en ünlüsüdür. ETO, İzmir'in iki ilçesinde haftalık Ekopazar faaliyet göstermektedir. Organik çiftçi pazarlarının katı kuralları vardır ve organik kontrol kuruluşları tarafından kontrol edilmektedir. Bu pazarlar, taze meyve ve sebzelerin ana satış noktasıdır.

Şekil 16: İzmir Ekopazar'da ürünlerini satan organik çiftçiler (Kaynak: E.Rüegg)

Süpermarket ve indirimli market zincirleri

Organik ürünler, Türkiye'nin her yerindeki birçok perakende zincirinde bulunabilmektedir. Organik yumurta (pek çok marka) ve sütün (Pınar süt, Tire süt) yanı sıra, çeşitler genellikle özel bir rafta kuru ürünlerle sınırlıdır,

taze meyve ve sebzeler ise nadiren sunulmaktadır. Ürün sayısı aynı zamanda mağazanın konumuna da bağlıdır: büyük şehirler kırsal kesimdeki mağazalardan daha geniş bir ürün yelpazesine sahiptir.country side.

Türkiye’de organik ürün satan bazı perakende zincirler

Migros

Migros Türk, Türkiye'nin en büyük süpermarket zinciridir. Aslen Migros İsviçre'nin bir yan kuruluşu olan Migros Türk, 1974 yılından beri bağımsızdır. Migros Türk, Migros süpermarketleri, Macro Center Gurme Mağazaları, uluslararası Ramstore alışveriş merkezleri, online ve mobil alışveriş, toptan satış mağazaları ve mobil satış birimleri ile yaklaşık 160 milyon müşteriye hizmet vermektedir. Şirket, Temmuz 2021 itibarıyla Türkiye'nin her yerinde farklı büyüklüklerde toplam 2.345 mağaza işletmektedir. Organik ürün yelpazesi, taze meyve ve sebzeler dahil olmak üzere 100'den fazla üründen oluşmaktadır.

- Kendi organik markası: M Life
- Diğer organik markalar: City Farm, Cantire, Elite Naturel, Sade Organik, Bemtat, Tat, Orgalife, Doğalsan, Koska, Lipton a.o.

<https://www.migros.com.tr/ekolojik-biyolojik-urun-c-461>

Carrefour

Carrefour, dünyanın en büyük market zincirlerinden biridir. Carrefour markasının Türkiye'deki sahibi, Türkiye'nin en büyük şirketlerinden biri olan Sabancı'dır. Piyasanın farklı kategorilerinde farklı ürün grupları satışa sunulmaktadır: 'Carrefour-Hiper', 'Carrefour-Süper', 'Carrefour-Gurme' ve 'Carrefour-Mini'. Carrefour-Gurme, organik ürünler de dahil olmak üzere üst düzey müşterilere hizmet vermektedir.

- Kendi organik markası: Carrefour Bio
- Diğer organik markalar: City Farm, Bemtat, Sade, Raya a.o.

<https://www.carrefoursa.com/carrefour-bio/organik-urunler/b/1940>

Rossmann

2009 yılında Türkiye'ye giren markanın 112 mağazası ve 1000'e yakın mağazası bulunmaktadır. “Drogeriemarkt” konseptiyle öne çıkan Rossmann mağazalarında cilt ve cilt ve vücut bakımı (organik ve vegan seriler dahil), ağız ve diş sağlığı, saç bakımı, bebek bakımı, ithal ve yerli parfümler, organik gıda, atıştırmalık yiyecekler, sağlık ve hijyen ürünleri, ev temizliği, ev yaşamı gibi kategorilerde ürünler, medya, kitap-kırtasiye, oyuncak, dekorasyon ve hediye eşya kategorilerinde çok çeşitli ürünler satılmaktadır. Organik ürün yelpazesi, tamamı Almanya'dan ithal edilen yaklaşık 20 üründen oluşmaktadır.

- Kendi organik markası: Enerbio: bisküvi, tahıl gevrekleri, çikolata, kahve

<https://www.rossmann.com.tr/markalar/enerbio?cat=6>

Macro Center

Macro Center, Türkiye'nin üst segment perakende zinciri olup, özel mağaza tasarımıyla müşterilerine birçok ithal ürünü içeren gurme bir portföy sunmaktadır. Ağırlıklı olarak büyük şehirlerde ve turistik destinasyonlarda 77 mağaza işletmektedir. Macro Center, Migros'a aittir. Macro Center, 200'den fazla ürün çeşidiyle en geniş organik ürün çeşidine sahip süpermarkettir.

- Organik markalar: Migros ile aynı

<https://www.macrocenter.com.tr/arama?q=organik>

A101

Türk perakende devi A101, 2008 yılında kurulmuştur ve Türkiye'nin dört bir yanında 9.000'e yakın mağaza işletmektedir. A101, %99 hane penetrasyonu ile günde 4 milyon, ayda 130 milyondan fazla fiş basmaktadır. Instagram hesabı dünyada perakende sektöründe en fazla takipçiye sahiptir (5,6 milyon).¹¹

- A101, yumurta, çay (Çaykur) ve süt (Pınar süt) dahil olmak üzere küçük bir organik ürün yelpazesine sahiptir. Henüz kendi organik markasını piyasaya sürmemiştir.

www.a101.com.tr

IKEA

IKEA Türkiye şu anda “İsveç Gıda Pazarı” mağazalarında kahve, makarna ve reçellerin yanı sıra 12 organik ürün satmaktadır. Çoğu ürün Avrupa'dan ithal edilmektedir.

<https://www.ikea.com.tr/urun-katalogu/isvec-gida-marketi/organik-urunler.aspx>

Tchibo

Tchibo, 2005 yılından beri Türkiye'de faaliyet göstermektedir. Tchibo, organik tekstil çeşitlerinin yanı sıra organik kahve satmaktadır.

<https://www.tchibo.com.tr>

11 <https://www.aydin.com/en/a-101/> (31.07.2021 tarihinde alınmıştır.)

Özel organik dükkanlar

Organik mağazalar ağırlıklı olarak İstanbul'da yer almakla birlikte diğer büyük şehirlerde de bulunabilmektedir. Avrupa ülkelerinin aksine Türkiye'de organik mağazalar piyasada geniş bir yer edinmemekte ve bu nedenle sadece belirli bir müşteri kitlesine hitap etmektedir.

CityFarm, Türkiye'nin ilk organik perakende mağaza zinciridir. 2000 yılında İstanbul'da ilk mağazalarını açan Karen Ardete ve Murat Denizel tarafından 1999 yılında kurulmuştur. Şirket o zamandan bu yana bir kaç kez el değiştirmiş olsa da (şu anda Orya Organik Yaşam Gıda Tekstil Turizm San. Ve Tic. A.Ş.'ye aittir) hala büyük bir organik ürün yelpazesine sahiptir. Bugün CityFarm sadece İstanbul, Ankara ve İzmir'de 9 mağaza işletmekle kalmamakta, aynı zamanda çevrim içi mağazasından satış yapmakta, organik ürünleri işlemekte ve ulusal ve yerel marketlere dağıtmaktadır.

2019 yılında ilk süpermarket benzeri organik mağaza olan YOM İstanbul'un Levent semtinde açılmıştır. Proje, Kuşadası Değirmen Çiftlik ve Yerlim markasının kurucusu Gürsel Tonbul ile Murat Denizel'in ortaklığından doğmuştur. YOM, taze meyve ve sebzede uzmanlaşmıştır ve hepsi organik 1500 ürün bulundurmaktadır. YOM ayrıca çevrim içi satış ve teslimat hizmeti de sunmaktadır.

Çevrimiçi Mağazalar

E-ticaret son yıllarda çok önemli hale gelmiştir. Bebek maması, kahve, çikolata ve organik kozmetikler gibi ithal organik ürünler de dahil olmak üzere geniş bir ürün yelpazesi sunan birkaç çevrimiçi mağaza bulunmaktadır.

Şekil 17: Levent, İstanbul'daki YOM organik süpermarketinin iç görünüşü

Tedarik ve Dağıtım

Türkiye, organik ürünlerin ülke içinde etkin bir dağıtım sistemine sahip olmaktan hala uzaktır. Toptan satış yapan firmaların sayısı her geçen gün artsa da, bir yanda miktarların küçük, öte yanda mesafelerin uzak olması, sık ve etkin ağlar kurmayı zorlaştırmaktadır.

Organik ürünlerin en iyi arzının İstanbul'da sağlanması şaşırtıcı değildir. Organik ürünlere en yüksek talep İstanbul'dadır ve en iyi fiyatlar buradan elde edilebilmektedir. Satış ağı da Türkiye'deki diğer şehirlerden daha yoğundur ve bu da ülkenin diğer bölgelerinde organik ürün tedarikini daha az çekici hale getirmektedir. Ne yazık ki, organik ürünlerin tüketimi henüz devlet tarafından teşvik edilmemektedir ve ev dışında ikram programları da bulunmamaktadır. Özel şirketler ve STK'lar, finansal olarak ilgili kampanyaları öne çıkaracak konumda değildirler.

Bilgi

Türkiye iç pazarındaki önemli organik ticaret şirketleri

— CityFarm

<https://www.cityfarm.com.tr>

— Ekoorganik

<https://www.ekoorganik.com/en/>

— Orvital

<https://www.orvital.com.tr/en>

— OTS Organik

<https://otsorganik.com/en/>

— Raya

<http://blog.rayaorganik.com/>

— Sade

<https://www.sadeorganik.com.tr/>

— Taze Direkt

<https://www.tazedirekt.com/arama?q=organik>

— Yerlim

<https://www.yerlim.com/>

Zorluklar ve Genel Durum

Türkiye zaten köklü ve önemli bir organik ürün üreticisi ve ihracatçısı. Bu konumu korumak ve hatta iç pazarın mevcut potansiyelini arttırmak için ülkenin belirli alanlarda iyileşme sağlamaya odaklanmasına ihtiyaç var. Organik sektörünün öncüsü Atila Ertem ile Türk organik sektörünün zorlukları ve gelecekteki durumu hakkında konuştuk.

Atila Ertem

1979 yılında EGE Üniversitesi Ziraat Fakültesi'nden mezun olan Atila Ertem, tarım kariyerine Manisa Bağcılık Araştırma Müdürlüğü'nde başlamıştır. 80'li yıllarda Alman Rapunzel firmasından Josef Wilhelm ile yolu kesişmesinden itibaren hayatı organik bir yön almıştır.

1998 yılında Rapunzel Türkiye'de bir şirket kurmuş ve Atila, Rapunzel Organik'in genel müdürü ve hissedarı olmuş ve şirketi Türkiye'nin önde gelen organik ürün ihracatçılarından biri haline getirmiştir. 2009 yılında ani bir kararla ortaklıktan ayrılmasının ardından, Türkiye'nin her yerinde organik elçisi/gönüllüsü olarak, konferanslar, eğitimler, danışmanlık hizmetleri vermekte ve ETO Yönetim Kurulu Başkanı olarak görev yapmaktadır. 2013 yılında organik ürünlerin iç ve dış pazara önemli bir distribütörü olan OTS Organik'i kurmuştur.

Şekil 18: Atila, organik gıda aşığı ve İzmir'in yakınında bulunan kendi organik çiftliğinde yaşıyor (kaynak: E.Rüegg)

Daha kaliteli organik ürünler

“Yabancı müşteriler ürün kalitesi ve izlenebilirlik açısından işleme altyapısının kaliteli ve prosedürlerin şeffaf olmasını talep eder. Tedarik zincirleri kompleks olduğundan, ihracatçıların tarladan son ihracat konteynırına kadar tüm ticaret adımlarını kapsayan sağlam bir kalite güvence sistemi kurması elzemdir. Tedarik zincirinin tüm seviyelerinde kapasite geliştirme müdahaleleri, daha iyi organik bütünlüğün anahtarıdır.”

İç pazarın genişlemesi

“İşlenmiş organik gıda konusunda iç pazarda önemli bir potansiyel olduğuna inanıyorum, organik tekstil ve kozmetik gibi gıda dışı ürünler için de durum böyle. Bu tüketici kitlesini organik ürünlere çekebiliriz ama onların ihtiyaç ve tercihlerini de karşılamamız gerekiyor: Gençler geleneksel Türk yemeklerini hazırlamak için mutfakta saatlerce vakit harcamıyorlar. İşten eve geliyorlar ve hazır lezzetli bir yemek yemek istiyorlar. Ambalajı çekici ve tadı iyi yeni ürün grupları (vegan, vejetaryen, glütensiz, atıştırmalıklar vs.) geliştirmemiz gerekiyor.

Bugüne kadar bu potansiyelin yeterince kullanılmamasının birçok nedeni var. Bunlardan biri kuşkusuz, alıcıları yalnızca fiyat kriterlerine göre pazarda faaliyet gösteren büyük perakende zincirlerinin satın alma davranışı. Bu durum, üretici fiyatları üzerinde muazzam bir aşağı yönlü baskı oluşturuyor. Ödeme süresini (adil olmayan şekilde) çok öteleyen (160 güne uzayan ödeme süresi hiç de az rastlanır bir durum değil) belirleyen bireysel perakendecilerin stratejisi,

toptancıları hızla batmaya itiyor. Burada bir paradigma değişikliğine ihtiyaç var, çünkü organik tarımı ciddi bir "gerçek maliyet" politikasıyla teşvik etmek için en fazlasını yapabilecek olan perakende zincirleridir.”

Daha etkili kontrol prosedürleri

“Genel olarak, pestisit kalıntılarına ilişkin kontaminasyon riskleri Türkiye’de organik üretim için önemli bir sorundur. Konvansiyonel olarak yetiştirilen birçok üründe fazlasıyla pestisit kullanıldığından, bitişik tarlalardan sürüklenme organik üreticiler için gerçek bir tehdittir. Diğer bir potansiyel kontaminasyon kaynağı, küçük ölçekli çiftçiler arasında yaygın bir uygulama olan geleneksel üretimde de kullanılan ilaçlama, hasat ve depolama ekipmanlarının kullanılmasıdır.

Türkiye geçmişte defalarca sahtecilik ve kalıntı sorunları yaşadı ve bu da AB’nin Türk organik ürünlerine ek kontrol tedbirleri getirmesiyle sonuçlandı. Kalıntı kontaminasyonunun çok sayıda nedeni olsa da (sürüklenme, karışma, çapraz bulaşma veya izin verilmeyen pestisitlerin kullanılması) bu olayların temeline inmek ve gerekli tedbirleri almak kontrol kuruluşunun sorumluluğundadır. Personelin niteliği önemli bir faktör, ancak denetim için ayrılan zaman da önemli. 40 özel kontrol kuruluşunun rekabet içinde olması nedeniyle, denetim ve sertifikasyon hizmetlerinin ücretleri baskı altında ve genellikle yeterli zamanı olan deneyimli bir denetçinin gönderilmesine imkan vermiyor. Devlet değilse bile, kontrol kuruluşları denetim performanslarını ve bu sayede belgeledikleri ürünün organik bütünlüğünü/dürüstlüğünü iyileştirmede öncülük etmelidir.”

Şekiller ve Referanslar

Şekiller

1	Türkiye Haritası	3
2	Türkiye'de organik sektörün gelişimi (1985 - 2015)	6
3	Türkiye'nin organik logoları	7
4	Bir meyve işleme fabrikasında organik denetim (kaynak: E.Rüegg)	7
5	Başkaca organik ürünlerin üretim alanları	9
6	Sultani cinsi üzümün yetiştirildiği alanları gösteren harita	10
7	Açık havada tipik bir ürün kurutma alanı (kaynak: E.Rüegg)	10
8	Tekelioğlu köyü çiftçileri tarlalarının etrafına ağaç diyor	11
9	Türkiye'deki organik değer zincirlerinin genel modeli	12
10	Türk gıda işleme sanayinin yan sanayi	12
11	Tablo Organik İthalat Hacimleri (kaynak: Traces)	13
12	Tablo Organik İthalat Hacimleri (kaynak: Traces)	15
13	2019 yılında Türkiye'den ihraç edilen başlıca organik ürünler	15
14	Kanallara Göre Gıda Perakendecileri (2019/Satış milyon USD)	16
15	Kanallara Göre Gıda Perakendecileri (2019/Satış milyon USD)	16
16	İzmir Ekopazar'da ürünlerini satan organik çiftçiler	16
17	Levent, İstanbul'daki YOM organik süpermarketinin iç görünüşü	18
18	Atila, organik gıda aşığı ve İzmir'e yakın kendi organik çiftliğinde yaşıyor	19

Türkiye'de organik tarım hakkında genel bilgilere bağlantılar

Website of the Republic of Turkey Ministry of Agriculture and Forestry (MoAF) with information on organic farming in Turkey.
<https://www.tarimorman.gov.tr/Konular/Organic-Farming/About-Organic-Farming?Ziyaretci=Ciftci> (retrieved on 31.07.2021)

Summary report on organic farming in Turkey. The site is updated irregularly.
<https://www.organic-europe.net/country-info/turkey/country-report.html> (retrieved on 31.07.2021)

Website of the American Organic Trade Association (OTA) providing information on international organic trade designed for U.S. exporters.
 Most information is also relevant for exporters from other countries.
<https://globalorganictrade.com/country/turkey> (retrieved on 31.07.2021)

Website on relevant country information operated by FiBL
<https://www.organicexport.info/turkey.html> (retrieved on 31.07.2021)

FiBL and IFOAM Organics International: The World of organic agriculture. Statistics & emerging Trends 2021
<https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1150-organic-world-2021.pdf> (retrieved on 31.07.2021)

Kısaltmalar

Kısaltmalar

CB	Kontrol kuruluđu
ÇKS	Çiftçi Kayıt Sistemi
EC	European Commission
EIB	Aegean Exporters' Associations (Ege İhracatçı Birlikleri)
ETO	Ekolojik Tarım Organizasyonu Derneği
AB	Avrupa Birliđi
GSYİH	Gayri safi yurtiçi Hasıla

IQF	Bireysel Hızlı Dondurma
MoAF	T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı
ORGÜDER	Organik Ürün Üreticileri ve Sanayicileri Derneği
OTBİS	Organik Tarım Bilgi Sistemi
TAGEM	Tarımsal Araştırmalar ve Politikalar Genel Müdürlüğü
TRY	Türk Lirası
USD	Amerikan Doları